

Maria Antònia SEGURA BONNÍN; Albert BONNÍN Fiol
(editors)

**Agustí Calvet «Gaziel» i Miquel Forteza i Pinya. Epistolari
(1909-1963).**

Palma: Lleonard Muntaner, Editor («Temps Obert» 26), 2014,
317 p., 25 €.

Agustí Calvet, Gaziel (Sant Feliu de Guíxols, 1887 - Barcelona, 1964), i Miquel Forteza i Pinya (Palma, 1888-1969) es van conèixer «en aquell Madrid tibetà» –així s’hi referia Gaziel– cap al 1909, quan tots dos hi estudiaven. Calvet és el periodista català més lúcid del segle XX, a banda d’escriptor i traductor. Forteza –potser menys conegut, sobretot al Principat– va ser un enginyer, poeta, traductor, estudiós i llibretista. Des dels anys d’estudiants, i fins a la mort de Calvet, el 1964, van ser grans amics. De la correspondència de tots aquests anys només se n’han conservat –i tampoc no hi són totes– les cartes corresponents al període comprès entre el 1940 i el 1963. Les raons són transparents: tal com es pot llegir en una nota manuscrita de Gaziel conservada a la Biblioteca de Catalunya, la seva correspondència anterior a la guerra, «amb peces interessantíssimes de personalitats catalanes, espanyoles i estrangeres», va ser robada del seu pis de Barcelona. Els papers del breu exili els va cremar ell mateix abans de creuar la frontera espanyola el 1940. En el cas de Forteza –ho assenyalen els curadors del llibre– és plausible que es desempallegués de les missives de l’amic –que havia estat processat a la tornada– per evitar situacions incòmodes amb el règim franquista. Maria Antònia Segura Bonnín i Albert Bonnín Fiol n’han exhumat les cartes conservades i les han recollit en un volum, que l’editor Lleonard Muntaner ha publicat: més de 160 en total –dues terceres parts de les quals són de Calvet–, principalment en català, però també en castellà.

La correspondència de Gaziel i Forteza té tres grans eixos: un d’afectiu, un de sociocultural i un de literari –amb un pes aproximadament de menys a més. El fet de discriminar-los és espuri i es vol discursiu: tots tres són aparences diverses, sempre intricades, de l’amistat dels corresponents –«a l’anglesa», com en diria Borges: íntima en un sentit més intel·lectual que sentimental. L’afectiu –el més àrid, probablement– es concreta, sobretot, en felicitacions de Forteza per sant Agustí i en informacions variades sobre la salut i la sort dels interlocutors i dels seus familiars –sobretot de la filla i de la mare de Forteza. Hi ha, també, el deler de retrobar-se, especialment a Mallorca, que, fora d’unes visites de Forteza a Barcelona, mai no es va acabar de concretar. Pel que fa a l’eix sociocultural, el volum coincideix amb altres correspondències del mateix període –com les de Cruzet amb Gaziel o amb Pla– en la fixació per la censura –la «Inquisició», en deia Calvet. Tant Forteza com Gaziel sabien el pa que s’hi donava, i en les cartes hi ha més d’una «carabassa»

—el terme també és seu. No és només la censura, però: el país vivia una situació crítica generalitzada; l'amargor de ser-ne conscients recorre de dalt a baix el volum. Algunes missives de Calvet semblen tretes del seu *Meditacions en el desert*: to greu, sentenciós, aforístic, sec; conclusions intel·ligents —per bé que un xic messiàniques— i, tristament, gairebé sempre encertades. El 31 de gener del 1959, per exemple, dirigia a Forteza els mots següents: «Ja estaria content si pogués, a les darreries de la meua vida, fer en la nostra llengua una engruna tan sols del que potser li hauria ofert en gran, si ella i jo haguéssim sigut, per exemple, francesos».

I tota la resta és literatura. Són recurrents els judicis a propòsit de les lletres catalanes —Calvet era condescendent amb l'obra (i més encara amb la figura) de Riba, per exemple—, així com de les lletres clàssiques i universals —amb preferència pels francesos. D'entre les literàries, les més substancioses són, probablement, les cartes en què Forteza i Calvet debaten la traducció conjunta de dues obres de Paul Valéry —autor que els entusiasmava—: *Le cimetière marin* (publicada el 1947) i *Ébauche d'un serpent* (inèdita). (Calvet encara va traduir, més tard, altres poemes de Valéry —com ara «Au platan»—, i tenia en ment de traslladar al català tot *Charmes*. Forteza és especialment recordat per la traducció de «The Raven», de Poe.) Bona part de la correspondència és una crònica d'aquest treball: discussions sobre el sentit exacte d'un passatge fosc, sobre el mot just o sobre solucions poc satisfactòries. Llegir-la permet d'entreveure l'obrador de la traducció, de la qual podem reconstruir el procés —les llistes de variants que s'adjuntaven de tant en tant hi ajuden. Calvet i Forteza se saben, l'un de l'altre, lectors escollits. Forteza fa sovint les primeres valoracions dels llibres de l'amic. Els seus comentaris són crítica d'emergència, si es vol; ara bé: no es pot oblidar que la crítica catalana d'aquells anys estava totalment desballestada i que, demés, en el cas concret de Gaziel, el *conde de Godó* boicotejava sistemàticament que se'n parlés en els mitjans que controlava (*Destino*, *La Vanguardia*, *Diario de Barcelona*). (Val a dir, també, que l'elogi de les seves obres, que sembla sincer, frega en alguns punts la hipèrbole, més abrindat a cada nova obra de Gaziel.)

La premsa i les editorials han estat el motor «alternatiu» —l'efemèride ha estat gairebé del tot fora dels annals de Presidència— de la commemoració, el 2014, del cinquantenari de la mort de Gaziel. Quant a la primera, fins i tot ha servit perquè *La Vanguardia*, de la qual Calvet va ser director únic durant la Segona República, a la fi el rehabilitatés —pagant, això sí, el peatge de l'«harmonització» del seu pensament amb els interessos del diari. Pel que fa a les editorials, com Lleonard Muntaner —suposant que la coincidència de l'aparició del volum amb l'aniversari de la mort de Gaziel sigui buscada—, s'han encarregat que durant tot el 2014 hi hagués llibres de Gaziel a les llibreries, sia reeditats sia inèdits. Entre els darrers, esclar, l'epistolari que ens ocupa i encara un altre, a càrrec de Manuel Llanas i de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat: *Gaziel i Josep M. Cruzet (i l'editorial Selecta). Correspondència (1951-1964)*. L'un i l'altre són lectures rellevants per conèixer el món de l'edició durant el franquisme —legiu-hi «la censura»— i les posicions i les tasques d'uns intel·lectuals que hi hagueren de bregar. (O viceversa, també, ni que sigui de manera parcial.) La correspondència amb Cruzet és, si es vol, més instructiva i més

«útil»; el diàleg amb Forteza és, sens dubte, més franc i més humà, però més impressionista –sobretot, això darrer, en les cartes del mallorquí. La fortuna ha volgut que, en una proporció de 3 a 1, les cartes conservades fossin de Calvet; i, encara, que fossin pràcticament totes més extenses que les de Forteza. Així doncs, i tot i que els curadors posen l'accent en el mallorquí –amb una cronologia molt completa amb dades biogràfiques i, fins i tot, amb un arbre genealògic (purament xueta, cosa en què insisteixen i de la qual són estudiosos) que es remunta al segle XVII (!)–, l'epistolari delimita molt bé la figura (protagonista) de Gaziell i no tant la de Forteza. Els esforços de Segura i Bonnín, especialistes en la vida i l'obra de Forteza, per fer-lo accessible al públic mereixen, certament, que esdevinguin «exempts»: que es recullin en una monografia perquè el pròleg de l'epistolari no hagi de carregar tot sol el pes, desajustat quantitativament amb el que mostren les cartes, de fer-li justícia. (La foto de la coberta, per cert, no és de Forteza i Calvet, com es podria pensar, sinó de Forteza i Miquel Àngel Llauger Llull.)

Si convenim que un epistolari que veu la llum és salvífic en un sentit doble –rescata les cartes de la dispersió i de la pèrdua (i les confronta en un diàleg que el gènere epistolari en principi escamoteja) i fa emergir (o reprèn, o ajuda a generar, segons cada cas) la intimitat d'un personatge públic–, encara ho és més en el context català, en què la correspondència sovint obre una escletxa a la memòria històrica i –això també depèn del cas– a les eventuals formes de dissidència. Un acte, doncs, just i necessari –encara que la justícia sigui, merament, poètica. En tant que matís i complement d'una obra autònoma, doncs, la lectura d'una correspondència com aquesta és una invitació a repensar i conèixer-ne els autors. Per tot això i per la qualitat intrínseca de les cartes, no hi ha dubte que la publicació d'*Agustí Calvet «Gaziell» i Miquel Forteza i Pinya. Epistolari (1909-1963)* és una notícia excel·lent.

Enric Blanco Piñol
Universitat de Barcelona